

Alenka Švab

Mojca Pajnik: Prostitucija in trgovanje z ljudmi: perspektive spola, dela in migracij. Ljubljana: Mirovni inštitut, zbirka Politike, slovensko-angleška izdaja, 2008.

150 strani (ISBN 978-961-6455-51-0)

Cena: 12 evrov

V zbirki Politike Mirovnega inštituta je ob koncu leta 2008 izšla zanimiva študija o socio-loških in političnih vidikih prostitucije ter trgovanja z ljudmi avtorice Mojce Pajnik, doktorice komunikologije. Avtorica, ki se z naslovno temo raziskovalno in teoretsko ukvarja že več let, v knjigi obravnava prostitucijo in trgovanje z ljudmi s treh vidikov: z vidika spola oz. spolov, dela (prostitucija kot plačano delo) in migracij (trgovanje z ljudmi), s čimer v analizo zajame vse ključne vidike sodobne prostitucije oz. trgovanja z ljudmi.

Knjiga, ki je objavljena v slovenskem in angleškem jeziku, je razdeljena na štiri vsebinska poglavja, ki jim sledi sklepno poglavje, v katerem avtorica strne kritičen razmislek o razumevanju sodobne prostitucije in trgovanja z ljudmi. Monografija je opremljena z obsežnim seznamom literature, ki je ne le seznam uporabljenih virov, ampak predvsem koristen vir za nadaljnji študij, saj je avtorica uporabila najnovejše in najbolj referenčne znanstvene vire s področja obravnavane tematike.

Pri konceptualizaciji analiziranega problema avtorica izhaja s kritične pozicije do dosedanjih – tako znanstvenih, političnih, medijskih kot popularnih – razumevanj prostitucije in trgovanja z ljudmi, ki so ujeta v binarni način mišljenja oz. bolje rečeno »nemišljenja« (str. 7). V tem smislu si je avtorica zadala težko, a neizbežno nalogo »prakticirati transgresijo binarnega mišljenja« (str. 10), da bi pokazala kompleksnost in kontekstualnost prostitucije in trgovanja z ljudmi. To ji je v monografiji uspelo odlično prikazati predvsem z empirično študijo, o kateri bomo več napisali v nadaljevanju. Večplastno, nebinarno razumevanje prostitucije in trgovanja z ljudmi ima – kljub zahtevnosti – številne prednosti, poleg prikaza raznolikosti obeh pojavov (pa tudi njune medsebojne povezanosti) in izkušenj ljudi daje predvsem prostor obravnavi različnih oblik prostitucije, vključno z manjšinskimi, kot sta na primer istospolna in transspolna prostitucija.

Prva tri poglavja monografije Mojce Pajnik so »teoretska«, četrto pa prikazuje oz. analizira izsledke empirične raziskave o prostituciji in trgovanju z ljudmi. Prvo poglavje se ukvarja z zgodovinskim kontekstom nastanka in ustvarjanja pomenov moderne prostitucije od 18. stoletja naprej, ko smo priča podružbljanju prostitucije, utemeljenem na moralističnem definiranju (ne)sprejemljive, (ne)primerne (predvsem ženske) seksualnosti ter na medicinskih in higienskih doktrinah (higiena, spolno prenosljive bolezni, ideja o zdravem prebivalstvu in ogrožanju zdravega prebivalstva s strani prostitutk ipd.). V tem poglavju avtorica analizira zgodovinske procese, ki kontekstualizirajo prostitucijo, kot sta (spolno specifična) proletarizacija in domestifikacija, ter nastanek modernega razumevanja prostitucije kot (nujnega) družbenega zla, ki so ga poleg medicine utemeljile takrat porajajoče se družboslovne znanosti, na primer demografija (in zbiranje uradnih statistik), sociologija ter kriminologija. Avtorica pokaže, kako ti procesi delujejo z roko v roki z zakonsko regulacijo in nadzorovanjem prostitucije ter prostitutk. V tem poglavju je pozornost namenjena predvsem obravnavi prostitucije in trgovanja z ljudmi z vidika spolne diskriminacije, dela ter migracijskih politik, ki soustvarjajo moderno binarno podobo prostitutke kot naivne žrtve trgovanja z ljudmi na eni ter kot nemoralne profesionalke na drugi strani.

Drugo poglavje je namenjeno analizi sodobnih teoretskih razumevanj prostitucije in primerjalni analizi oblikovanja različnih državnih politik oz. mehanizmov do prostitucije, od sodobnih različic abolicionističnih politik do mehanizmov dekriminalizacije in legalizacije prostitucije, ki

sta jih na primer uvedli Nizozemska in Nemčija. Avtorica predstavlja tudi razvoj samoorganizacije v prostituciji skozi številne nevladne organizacije, ki so uvedle novo razumevanje prostitucije kot plačanega dela ter ustvarile prostor za za-govor manjšinskih oblik prostitucije (med drugim istopolne in transspolne prostitucije).

Tretje poglavje analitično povezuje prostitucijo in trgovanje z ljudmi ter ju umešča v sodobne procese migracij. Avtorica prikaže različne načine boja za človekove pravice in njihovega preprečevanja na eni strani ter zagotavljanja človekovih pravic na drugi. Kritično izpostavi, da je motiv dosedanjih obravnav in raziskav trgovanja z ljudmi predvsem promocija boja proti trgovanju, preganjanja kriminalnih združb in vpletenih posameznikov ter rehabilitacija žrtev in da šele v zadnjem času najdemo raziskave, ki trgovanje z ljudmi obravnavajo v širših kontekstih ter v razmerju do prostitucije (str. 73).

Poleg celostne »teoretske« obravnave prostitucije in trgovanja z ljudmi vidimo izjemno vrednost pričujoče knjige v prikazu ter analizi rezultatov kvalitativne empirične študije, ki jo je avtorica izvedla v letih 2006 in 2007. Študija je bila izvedena s poglobljenimi polstrukturiranimi intervjuji z ženskami in moškimi, ki delajo v prostituciji (šest intervjujev), strankami (šest intervjujev), dvema posrednikoma v prostituciji ter administratorjem e-foruma, ki je namenjen moškim uporabnikom (pridobivanje informacij, izmenjava izkušenj, stiki s prostitutkami ipd.), šest intervjujev pa je bilo narejenih s strokovnjaki iz nevladnih organizacij in z uradniki, ki se pri svojem delu ukvarjajo z vprašanji prostitucije in/ali trgovanja z ljudmi.

Raziskovanje prostitucije je pri nas domala nerazvito. Do devetdesetih let prejšnjega stoletja se prostitucija skoraj ni raziskovala z izjemo študije o socio-patoloških vidikih prostitucije s konca šestdesetih let (Kobal, Bavcon 1969). Večina raziskav je bila narejenih po letu 2000, med njimi pa prevladujejo kriminološke in kazenskopravne študije, kar je prav gotovo kazalnik širšega družbenega ter političnega odnosa do prostitucije pri nas, pa tudi velike potrebe po širših družboslovnih študijah, kot je pričujoča.

Prav zato se je avtorica v eni prvih slovenskih socioloških študij prostitucije in trgovanja z ljudmi soočila s posebnim izzivom, ki ga prinaša eksploratorno raziskovanje skritih socialnih skupin. Število intervjujev je relativno majhno, kar potrjuje dejstvo, da je zaradi socialne stigme vpletenih v prostitucijo in trgovanje z ljudmi ta dva pojava izjemno težko raziskovati. Zato so v raziskovanju skritih socialnih skupin razširjene kvalitativne metode raziskovanja, kot so v tem primeru polstrukturirani intervjuji, ki omogočajo raziskovanje kompleksnosti pojava v njegovih podrobnostih, odtenkih in kontekstualnostih. Prav to pa je bil glavni avtoričin namen, ko se je podala v raziskovanje sodobne prostitucije pri nas. Kot je izpostavila sama, je (podobno kot v teoretski elaboraciji razumevanja prostitucije in trgovanja z ljudmi) pri zastavitvi empiričnega načrta izhajala iz potrebe po transgresiji binarnega razmišljanja, ki konstruira in reproducira posplošene ter stereotipne predstave o prostituciji in osebah, vključenih v prostitucijo, ter ustvarja socialno hierarhijo in izključevanje. Zato je avtorica postavila izhodiščno (hipo)tezo, da sta prostitucija in trgovanje z ljudmi kompleksna pojava in da presegata zgolj binarno razumevanje, ki jima ga namenja družba. To izhodišče je s pomočjo kvalitativne tehnike raziskovanja avtorici omogočilo, da je prikazala kompleksnost obeh pojavov in raznolikost doživljanja različnih v prostitucijo vpletenih oseb (od žensk in moških v prostituciji, posrednikov, strank do aktivistov iz nevladnih organizacij itn.), po našem mnenju bolje kot katerakoli tovrstna študija pri nas. Pristop »mišljenja o prostituciji in trgovanju z ljudmi s pripovedovanjem zgodb« (str. 14) je avtorici obenem omogočil tako prikazati pojav z individualnega vidika (raznolike izkušnje posameznikov in posameznic v prostituciji) kot ga tudi umestiti (in povezati) v širše družbene, kulturne in ekonomske kontekste (migracije, ekonomska razmerja, seksualna industrija ipd.).

Knjiga Mojce Pajnik *Prostitucija in trgovanje z ljudmi: perspektive spola, dela in migracij* je dragocen in pomemben prispevek v preučevanju sodobne prostitucije in trgovanja z ljudmi. Upamo, da ne gre le za osamljen primera, temveč za začetek razvoja systemskega raziskovanja prostitucije in trgovanja z ljudmi v njuni kompleksnosti ter raznolikosti. Knjigo priporočamo v

branje vsem, ki se z različnih zornih kotov ukvarjajo s prostitucijo in trgovanjem z ljudmi – tako raziskovalcem kot oblikovalcem politik, ki bodo, upamo, izsledke pričujoče knjige uporabili pri svojem delu. Knjiga bi morala biti obvezno študijsko gradivo za študente in študentke različnih področij družboslovja, vsekakor pa bo dragocen pripomoček pri pisanju diplomskih ter drugih del na to temo.

Metka Kuhar

**Tanja Rener, Živa Humer, Tjaša Žakelj, Andreja Vezovnik, Alenka Švab:
Novo očetovstvo v Sloveniji. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede,
zbirka Psihologija vsakdanjega življenja, 2008.**

240 strani (ISBN 978-961-235-339-1)

Cena: 23 evrov

„Ata je zakon“ je pisalo na majčki otročička, ki sem ga pred časom uzrla v enem od obmorskih turističnih naselij. Dandanes ni treba biti posebej pronicljiv opazovalec ali opazovalka, da opaziš vse več zunanjega propagiranja aktivnega očetovstva, pa tudi vse bolj v očetovstvu aktivne očete. Empirične podatke o tem, v kolikšni meri so prakse očetovanja slovenskih moških aktivne in participatorne, pa tudi kakšni so prevladujoči diskurzi o očetovstvu ter politike, povezane z očetovanjem, prinaša zbornik *Novo očetovstvo v Sloveniji* raziskovalk družin Tanje Rener, Alenke Švab, Žive Humer, Tjaše Žakelj in raziskovalke diskurzov Andreje Vezovnik. Zbornik je del obsežnega raziskovalnega in publicističnega opusa raziskovanja družine pri nas, katerega protagonistki sta prvi dve avtorici, ki sta dve leti pred to monografijo v soavtorstvu z M. Sedmak in M. Urek izdali tudi knjigo *Družine in družinsko življenje v Sloveniji* (2006).

Kaj se torej dogaja v Sloveniji na področju očetovanja? Zbornik prinaša različne dokaze, da (slovenskim) moškim še vedno pretežno pripada zgolj vloga „tretjega“. Podatki, pridobljeni s pomočjo anketnega vprašalnika med 232 očeti in s fokusnimi skupinami z materami (anketirani oz. partnerji sodelujočih v kvalitativni raziskavi so v letih 2003 in 2004 izrabili prvi del očetovskega dopusta), ki jih obsežneje predstavlja Živa Humer, mestoma pa tudi Alenka Švab in Tanja Rener, kažejo, da je moška vloga v družini še vedno predvsem in zgolj podporna ter asistentska, glavno odgovornost za skrb pa imajo ženske, ki upravljajo, načrtujejo in organizirajo domače delo ter delo z otroki (celo v primerih, ko si partnerja domače delo enakomerno delita). V nezamenarljivem številu primerov so očetje materini pomočniki celo samo nekaj tednov po porodu. V vsakdanjih praksah starševstva moški večinoma opravljajo prijetnejša in manj rutinska opravila (pogovori, branje, poslušanje, igra) ter dela, ki so manj časovno vezana; poleg tega imajo več možnosti pri dogovarjanju, kdaj bodo vpleteni (več časa preživijo z otroki bo koncu tedna) in katero delo bodo opravili.

Moški se otrokom v času ukvarjanja z njimi največkrat v celoti posvetijo, ženske pa ob skrbi za otroke opravljajo še kakšno drugo delo. Tanja Rener opozarja, da prav gospodinjenje močno ovira ljubeznivo ukvarjanje z otroki, ki sicer velja za najpomembnejšo dejavnost žensk v družinah. Prav tako pomemben je njen poudarek, da se v sodobnosti povečujejo psihološko-afektivne razsežnosti družine, pozablja pa se, da je družina obenem zasebno podjetje, ki skrbi za stanovanje, hrano, obleko, razvedrilo, nego in tolažbo. Tanja Rener pravi, da se z modernizacijo in tehnološkim razvojem količina domačega dela ne zmanjšuje, saj se dvigujejo higienski, psihološki, pedagoški in drugi standardi.